

TRANSCENDENTALNO ISKUSTVO SKRBI ZA SAMOGA SEBE U KONTEKSTU PANDEMIJE COVID-A 19

Emanuel Petrov – Šimun Markulin

Sveučilište u Splitu
Katolički bogoslovni fakultet
donepetrov@gmail.com
simunmarkulin@gmail.com

UDK: (616-036.21Covid19+005.344)
2-051Rahner.K.
(27-184.6+27-468)
<https://doi.org/10.34075/cs.56.3.9>
Prethodno priopćenje
Rad zaprimljen 5/2021

Sažetak

Smisao postojanja čovjeka kao osobe jest dioništvo na slobodi i ljubavi. Riječ je o relacijama između osoba, te ih čovjek doživljava u blizini i susretu s drugim osobama. Premda je čovjek slika Boga kao osobe, bivstvovanje između božanskih osoba ipak je na različitoj visini od bivstvovanja čovjeka. Stoga je egzistencijalno bitno da se susret s istinskom ljubavi i slobodom ostvari na ljudskoj razini i u životnom prostoru. U tom smislu Karl Rahner govori o čovjekovu vlastitom iskustvu transcendentnog nadilaženja i susretu u Božjem samopriopćenju. Čovjek je biće koje u utjelovljenom Logosu, Isusu iz Nazareta, može susresti ono što osobnom transcendencijom traži. Stoga se ostvarenje vlastite egzistencije može postići samo u susretu sa stvarno samopriopćavajućom Ljubavlju, koja svoje ishodište nalazi u svjedočanskom postojanju ljudske obitelji.

Pandemija COVID-a 19, kao iskustvo izrazitog ograničavanja sloboda, izoliranosti i samoće globalnog društva, predstavlja dramatično iskustvo ranjivosti ljudske egzistencije, te kao takvo bitno upućuje na čovjekovu transcendentnu dimenziju. Iskustvo razotkrivenog opasnog antropocentrizma, koji gleda zadovoljiti isključivo i samo svoj vlastiti „ja“, stoji nasuprot neotuđivog dostojanstva svake ljudske osobe i njezinog transcendentnog iskustva komunija. Upravo zato samo u procesu transcendentnog nadilaženja ovakvog graničnog iskustva, kroz kontemplaciju, suosjećanje, odgovornost i solidarnost, te s njima povezanim otkrićem Božje samopriopćavajuće ljubavi, može započeti novo vrijeme ozdravljenja, susreta, pravde i općeg dobra, tj. vrijeme vraćanja transcendentnog dostojanstva svakoj ljudskoj osobi.

Ključne riječi: Karl Rahner, samopriopćenje, iskustvo, transcendencija, dostojanstvo, pandemija.

UVOD

Iskonska i nezaustavljiva čežnja sveukupnog čovjekovog postojanja jest participacija na slobodi i ljubavi. Želja za ostvarenjem takvog nastojanja naravni je dio čežnje svakog čovjeka. To je baština čovječanstva sve od iskonskog čovjeka, prije prvog pada - stvorenog kod Boga. U trenutku stvaranja Bog sam, koji je zajedništvo u ljubavi i slobodi, u istoj se ljubavi i slobodi predaje cjelokupnom stvorenju i na poseban način čovjeku. Odnos i zajedništvo koje je u samome Bogu prelijeva se na ljubljeno biće. Premda je čovjek uzvišen nad sva stvorenja, dostojanstven i savršen, njegovoj je egzistenciji kod Boga kroz susret sa svojim Stvoriteljem trasiran put njegova konačnog usavršenja i potpunog egzistencijalnog ostvarenja u slobodi i ljubavi, što na koncu može postići samo predanjem u Bogu. Riječ je o potpunom i savršenom dioništvu u Božjem životu. Stoga je iskonska bit čovjekova bića njegovo traženje Boga, susret i odnos s Bogom. Egzistencijalno je bitno da se taj proces ostvari na čovjekovoj razini i u njegovom životnom prostoru.

Ulaskom iskonskog čovjeka u povijest grijeha njegovo traženje, susret i odnos s Bogom opterećen je krhkošću egzistencije. Ipak i dalje ostaje trajno aktualan, budući da pripada vjernosti Božjeg promisla. Preduvjet ostvarenja čovjekova životnog smisla i njegove hominizacije stoga je novi i trajni Božji zahvat predanja i promjene povijesti grijeha u povijest spasenja, ali ne bez čovjekova slobodnog pristanka i njegovog prostora susreta. Takva suradnja čovjeka s Bogom predstavlja njegovu skrb za vlastitu transcendentalnu egzistenciju. Nova komunikacija dvije osobe i dvije slobode, Boga i čovjeka, ostvarena je radi nas ljudi i našeg spasenja - *propter homines*, jednom zasvagda u osobi i prostoru novog Adama - Isusa Krista. Snagom Duha Svetoga, koji je čista ljubav i osoba Presvetog Trojstva, spasenjski transcendentalni susret trajno je posadašnjen, ponuđen i omogućen svakom čovjeku u Isusu Kristu. Crkva, u svojoj pastoralnoj usredotočenosti na čovjeka, na njega trajno upućuje u cilju postizanja čovjekova životnog smisla, slobode i ljubavi, te ostvarenja transcendentalnog dioništva na Božjem životu i njegovoj vječnosti.

Veliki Karl Rahner u tom smislu govori o čovjekovu iskustvu transcendentalnog nadilaženja i susretu u Božjem samopriopćenju. S druge strane, pandemija COVID-a 19 ukazala je na problem iskrivljene vizije ljudske osobe i njezine egzistencije, te je na površinu isplivalo upravo zanemareno ljudsko iskustvo transcendentalnog nadilaženja i s tim povezan onemogućeni susret s Božjim samopriopćenjem. Riječ je zapravo o pogaženom ljudskom dostojanstvu i njegovom zajedničarskom značaju. U pitanju su suvremene bolesti,

koje u konačnici degradiraju ljudsku egzistenciju i čovjekov iskonski identitet. Stoga ćemo se ponajprije pozabaviti samim pojmom transcendentnog iskustva kako ga Rahner vidi, a potom ukazati na stvarno iskustvo COVID-a 19 u cilju pronalaska smjernica uvijek aktualnog antičkog imperativa skrbi za samoga sebe i svoje dostojanstvo u kontekstu našeg vremena.

1. RAHNEROVO TRANSCENDENTALNO ISKUSTVO

1.1. Transcendentalno-antropološka metoda

Polazišna točka mišljenja njemačkog teologa Karla Rahnera jest čovjek u svom samorazumijevanju. Uvođenjem transcendentno-antropološke metode Rahner polazi od samoga čovjeka i njegove svakodnevice, kako bi odgovorio na pitanje spasenja. Stoga je ono u svojoj biti poglavito antropološko, budući da proizlazi iz uvjerenja da se objava, koja načelno ostaje uvijek ista, samo na takav način može uvjerljivo obratiti čovjeku da se sama po sebi iskazuje kao Božje samopriopćenje u duhu konkretnog vremena. Budući da se svako transcendentno iskustvo mora prenijeti povijesno, tj. kategorički, i prisutno je samo u povijesnim iskustvima ljudi, koja su uvjet za mogućnost transcendentnih iskustava, ono je uvijek posredovano povijesnim kategorijama i odnosi se na povijesni dio ljudskog života, bez da jednostavno postaje s njim istovjetno. Nadnaravna stvarnost konkretno se priopćava u činjeničnoj i objektivnoj svijesti koja je transcendentna i stoga neraskidivo povezana s Božjim samopriopćenjem.¹ Osim posredovanja kroz povijesne kategorije Rahner ističe da postoji i posredovanje u strogom smislu riječi koje sam Bog jamči, a dano je u povijesti spasenja.² Tome ćemo se detaljnije posvetiti u govoru o Trojstvenom transcendentnom iskustvu.

Rahner označava spasenje čovjeka, a samim time i njegovu istinsku egzistenciju kao spoznaju blizine i interpersonalnog zajedništva s Bogom, koji je izvorno otajstvo i kao takvo se priopćuje. Božje transcendentno samopriopćavanje u sebi posjeduje unutarnji dinamizam koji teži samointerpretaciji u konkretnoj povijesti svakog čovjeka.³ Čovjek je, s druge strane, premda je određen i

¹ Usp. Karl Rahner, *Grundkurs des Glaubens. Einführung in den Begriff des Christentums*, Herder, Freiburg im B., 1976, 175.

² Usp. Bernhard Wenisch, *Zur Theologie Karl Rahners*, *Münchener Theologische Zeitschrift*, 28 (1977) 4, 383-397, ovdje 386.

³ Usp. Anđelko Domazet, *Karl Rahner: Bog u svijetu. U prigodi 100. obljetnice rođenja, Služba Božja*, 45 (2004) 2, 3-7, ovdje 4.

prožet duhom svoga vremena, primarno osposobljen čuti njegovu riječ i ući u dijalog sa svojim Stvoriteljem, tako uzeti udjela na Otajstvu i zapravo živjeti. U transcendentalnom iskustvu čovjek je kao takav prisutan u dubini svog postojanja, u svojoj cjelovitosti. Transcendentalnost je prema tome „apriorna struktura ljudskog duha, tj. nije stečena, nego zadana samim ljudskim postojanjem kao radikalna otvorenost na Transcendenciju i kao uvjet mogućnosti različitih iskustava svakodnevnog života“.⁴ To znači da je spasenje milosni Božji zahvat poradi povijesnog čovjeka koji je po svojoj naravi transcendentalni subjekt. Stoga je govor o stvarnosti spasenja čovjeka zapravo interpretacija transcendentalnog u duhu dotičnog vremena.

Rahner želi pokazati kako je svaki čovjek u svojoj biti upućen na Boga te je po svojoj naravi dokaz Božje opstojnosti. Glavni interes takve transcendentalne teologije predstavljaju temeljna i neizbježna čovjekova iskustva, zajednička svim ljudima, svih vremena i okolnosti. Ta iskustva označavaju onu svakodnevnu kategoričku stvarnost koju svi doživljavaju, poput istine, ljepote, ljubavi i dobrote. Rahner je uvjeren da se objava samo tako može uvjerljivo obratiti čovjeku i susresti ga u onome što je temeljno ljudsko. Upravo takva Božja objava čovjeku iskazuje se sama po sebi kao njegovo samopriopćenje.⁵ Stoga susret s Bogom u čovjekovoj povijesnoj dimenziji, koja je u našem konkretnom slučaju obilježena pandemijom COVID-a 19, zasigurno nosi posebne vlastitosti interpretacije transcendentalnoga.

1.2. Interpretacija milosti konkretnog vremena

Zahvaćajući bilo koji pojedinačni predmet ili stvarnost, čovjek istodobno doživljava i njihovo nadilaženje, kao i nadilaženje samoga sebe kao subjekta koji prethodi takvom činu. Samim tim otkriva da je upućen na beskonačno i apsolutno. Ako dakle čovjek transcendentalno projicira svoja duhovna dostignuća na posljednje uvjete njihovih mogućnosti, tada neminovno nailazi na apsolutno Božje biće kao transcendentalni horizont tih ostvarenja. Upravo to beskonačno omogućuje mu konkretnu spoznaju stvarnosti, ali i samoga sebe. K tome, budući da je Bog izvor svakog bića, on je beskonačni

⁴ Veronika Nela Gašpar, Božje samopriopćenje - Rahnerovo polazište za sistematsko shvaćanje Trojstva, u: *Za tragovima Božjim. Teološka traganja Karla Rahnera i Hansa Ursa von Balthsara*, Ivica Raguž (ur.), Diacovensia, Đakovo 2007., 91-113, ovdje 98.

⁵ Usp. Karl Heinz Weger, Teologija Karla Rahnera, *Obnovljeni život*, 40 (1985) 3-4, 227-237, ovdje 228.

i transcendentalni izvor svega lijepoga, istinitoga i dobrog. Takvo iskustvo Boga je istodobno i posredovano i izravno. Naime, događa se kroz neizravno iskustvo stvorenih i konačnih bića, ali je zapravo izravan susret beskrajnih kvaliteta koje se zrcale kroz konačnost stvorene stvarnosti.⁶ Istodobno je taj pokret bezgraničan, budući da je svaki predmet naše svijesti, uključujući i iskustvo poput pandemije, samo jedna etapa i uvijek novo polazište tog pokreta koji struji u beskonačno i bezimeno. Rahner ga naziva samo malenim otokom u beskonačnom moru bezimene tajne koja raste i postaje jasnija što više i točnije spoznajemo i hoćemo u pojedinačnom, odnosno zrnčima pijeska na obali bezgraničnog mora Tajne.⁷ Stoga je zapravo riječ o nutarnjoj čežnji svakog konkretnog čovjeka za susretom s Bogom, u kontekstu vlastitog vremena. Premda je ograničeno biće, svaki je čovjek za takav osobni susret osposobljen darom nestvorene milosti, odnosno Božjim samopriopćenjem.

Karl-Heinz Weger ističe da je upravo Rahnerov pristup milosti revolucionirao kompletnu modernu teologiju. Naime, Rahner ističe da je ono što zovemo milošću, određena stvarnost koja je od Boga dana u dijaloškom slobodnom odnosu napetosti, tj. nezaslužena i nadnaravna, ali je ujedno i stvarnost koja je kao ponuda uvijek prisutna u najunutrašnjijem središtu ljudske egzistencije, u spoznaji i slobodi. Čovjek je može prihvatiti ili odbiti, ali ne može izići iz te svoje transcendentalne vlastitosti svojega bića. Samim tim je svaki čovjek «anonimni kršćanin» i u svim je religijama prisutna Božja milost, premda možda na potisnut i iskrivljen način. Riječ je o stvarnosti sveopće spasenjske Božje volje, koja je ontička i ontološka realnost u svakom čovjeku i kao takva ponuda spasenja iz koje nitko nije isključen.⁸ Ipak, takva je transcendentalna stvarnost prožeta slobodom i ljubavlju. Riječ je o ponudi koja u ljubavi i slobodi može biti prihvaćena, ali isto tako i odbačena. Kao univerzalnu mogućnost spasenja čovjek je doživljava ne samo kao beskrajno daleki horizont, nego je ujedno i blizina objektivizirana u datostima ovoga svijeta, oproštajna intimnost, sama domovina, ljubav koja se saopćuje, sklonište u koje čovjek može pobjeći od sablasti vlastite životne praznine i opasnosti.⁹ Upravo tu činjenicu je osobito važno imati

⁶ Usp. John D. Laurance, *The Sacrament of the Eucharist*, Liturgical Press Collegeville, Minnesota, 2012., 22.

⁷ Usp. Karl-Heinz Weger, *Karl Rahner. Eine Einführung in sein theologisches Denken*, Herder, Freiburg im B., 1978., 24; Karl Rahner, *Theologie der Freiheit, Schriften zur Theologie*, VI, Benzinger, Einsiedeln, 1965., 215-237, ovdje 221.

⁸ Usp. Karl-Heinz Weger, *Teologija Karla Rahnera*, 231.

⁹ Usp. Karl Rahner, *Grundkurs des Glaubens*, 137.

na umu u kontekstu kasnijeg govora o iskustvu koje čovjeku donosi pandemija COVID-a 19 sa svim svojim postavkama. Cilj Božjeg transcendentnog samopriopćenja jest da svaki čovjek i sve stvoreno, u slobodi i ljubavi, polazeći čak i od ovakvih graničnih antropoloških iskustava, kakvo zasigurno pandemija jest, iskusi milosnu ponudu transcendentne ljubavi kao Božji dar te tako skrbi za sebe baštineći nepovredivo dostojanstvo koje mu je Stvoritelj darovao.

1.3. Dostojanstvo čovjeka – homo religiosus

Budući da čovjek ne može izići iz svoje transcendentne vlastitosti, on je biće transcencije prema svetom i apsolutno stvarnom otajstvu. Drugim riječima: on je biće susreta. Upravo ta upućenost je s jedne strane temelj i sadržaj njegova vlastitog bića, koje poprima sasvim novu dimenziju, a s druge strane ona samopriopćava i svjedoči tko je Bog i činjenicu da On jest.¹⁰ Stoga, transcendentno Božje samopriopćenje dotiče svakog čovjeka, te ga Rahner s pravom naziva „homo religiosus“¹¹. Budući da je čovjek kao takav prostor očitovanja Božjeg otajstva, ljubav (usp. 1 Iv 4, 8), koja je u Kristovoj stvarnosti postala istinski prisutna, očitovana, objektivizirana i univerzalna, postaje temeljno kršćansko iskustvo Boga.¹² Ljubav uključuje i vrhunac objave, koji je doživjela u Kristovoj smrti. Jednako tako u svojoj transcendentnoj slobodi čovjek otkriva samoga sebe u vlastitom samorazumijevanju, samoispunjenju, samoostvarenju ili samoposjedovanju i shodno tome u vlastitom temeljnom opredjeljenju za spasenje ili propast.

U tom smislu čovjek je za Rahnera onaj koji unutar svoje povijesti čeka i mora čekati na konačnu i neopozivu riječ božanskog samopriopćavanja da bi ostvario puninu vlastitog poziva dostojanstva. Riječ je o »kristologiji koja traži« i u Kristu nalazi svoj odgovor. Čovjek je biće koje u utjelovljenom Logosu, Isusu iz Nazareta može susresti dostojanstvo koje vlastitom transcencijom traži.¹³ Njegovo životno traženje upućeno je prema vlastitom konačnom ispu-

¹⁰ Usp. Karl Rahner, *Grundkurs des Glaubens*, 54.

¹¹ Isto, 33.

¹² Usp. Ivan Antunović – Elvis Ražov, Interpretacija povijesti spasenja u teologiji K. Rahnera, *Obnovljeni život*, 69 (2014) 3, 369-380, ovdje 371. Autori se pozivaju na: Usp. Karl Rahner, »Incarnation«, *Theological Investigations*, vol. 4, 115; Idem, »Incarnation«, *Foundations of Christian Faith*, 222; Vidi također: »Débats sur le rapport du P. Rahner«, u: H. Bouëssé — J. J. Latour (eds.), *Problèmes actuels de Christologie. Travaux du symposium de l'Arbrësle 1961*, Paris, Desclée de Brouwer, 1965, 404.

¹³ Usp. Usp. Karl-Heinz Weger, *Teologija Karla Rahnera*, 234-235.

njenju koje se događa u samopriopćenju Otajstva u Isusu Kristu i u Duhu Svetom.¹⁴ Prema tome, središte čovjekova stvarnog života i njegova dostojanstva jest traženje i prihvaćanje milosti transcendentno priopćene u Isusu Kristu. Tražiti i uvijek iznova prihvaćati takvu istinu, znači skrbiti za sebe u kontekstu vlastitog vremena. Izoliranost čovjeka od iskustva traženja i susreta s euharistijskim Isusom, koju je nametnula pandemija COVID-a 19, pokazala je svu krhkost ljudske egzistencije bez transcendencije i tako potvrdila istinitost ove tvrdnje.

1.4. Trojstveno transcendentno iskustvo kao spasenje i život čovjeka

Rahnera zanima konkretni čovjek u svom postojanju, tj. u čitavoj stvarnosti koju on doživljava, a to znači u odnosu i dijalogu sa svojim svijetom i svojim Bogom. Odnos i dijalog bitne su oznake susreta. Rahner želi pokazati da u čovjeku mora opstojati jedna apriorna struktura ljudskog duha kao radikalna otvorenost Transcendenciji, tj. Bogu.¹⁵ Pritom pojam »Bog« ukazuje na onoga koji se nikada ne može razumjeti ili posjedovati, a ipak je neophodan samom čovjeku. Bez Boga čovjek bi prestao biti čovjek, ali jednako tako Rahner ističe: "Bog ne bi bio Bog, kada bi prestao biti tajna."¹⁶ Pojam »Bog« stvara čovjeka u njegovom dostojanstvu, a ne obrnuto. Čovjek je zajedno sa svom stvarnošću provjerava i ispituje, ili pred njom šuti. I upravo takav pristup otvara put do transcendentalne tajne. Konkretno, Bog je „zadnja riječ prije poklonstvene nijeme šutnje nad neizrecivim otajstvom, doduše riječ koja se mora izgovoriti na kraju svakog govora“.¹⁷

Budući da je ta ljudsko-božanska stvarnost složena, uvijek nedovršena i nepotpuna, ona se nikada ne može dovršiti u potpunosti i zapravo je uvijek ovisna o dijalogu između samointerpretacije i iskustva drugih. A taj dijalog obilježen je iskustvom vlastitog vremena. Upravo zato Rahner želi u svojoj transcendentnoj teologiji s jedne strane početi od iskustva konkretnog čovjeka i njegove aktualne stvarnosti, a s druge strane iz iskustva kršćanske objave, te u ovom međusobnom odnosu i susretu pronaći objavu spasenja.

¹⁴ Usp. Veronika Nela Gašpar, *Božje samopriopćenje*, 103.

¹⁵ Usp. isto, 94. Autorica se poziva na: Weger, K. – H., *Uvod u teološku misao Karla Rahnera*, KS, Zagreb, 1986., 31.

¹⁶ Karl Rahner, *Über den Begriff des Geheimnisses in der katholischen Theologie, Schriften zur Theologie*, IV., Einsiedeln 1960., 51-99, ovdje: 75.

¹⁷ Karl Rahner, *Grundkurs des Glaubens*, 60-61.

Spasenje ni u kom slučaju ne može biti besmisleno ništavilo ili praznina, jer iz ništavila ne može izvirati postojanje. Osim toga, čovjek tako doživljava i vlastitu krhkost i prazninu, koja pak teži ispunjenju, a ništavilo ga ni u kom slučaju ne može ispuniti. Riječ je o postojanju u cjelini. Ovo apsolutno otajstvo se tako u svom samopriopćenju objavljuje kao sam trojstveni Bog, koji se daruje čovjeku da bi njega samoga utemeljio kao subjekt.¹⁸ Tu činjenicu bitno je imati na umu upravo zbog kasnijeg govora o iskustvu antropološke krhkosti u kontekstu pandemije COVID-a19.

Vezano uz utemeljenje čovjeka kao subjekta i njegovo spasenje, Rahner govori o tri otajstva u strogom smislu riječi: jednom i jedinom otajstvu Trojstva u sebi i dva aspekta jedinstvenog Božjeg osobnog samopriopćenja čovjeku: samopriopćenje kroz hipostatsku uniju i kroz visio beatifica. Riječ je o tri odnosa i tri susreta. Unutartrojstveni susret osoba jedna je razina susreta, a susret kroz hipostatsku uniju i visio beatifica je druga. Samopriopćenje kroz hipostatsku uniju jest osobno otvaranje otajstva čovjeku i susret kroz utjelovljenje Sina, a samopriopćenje kroz visio beatifica je priopćenje Duha Svetoga i susret po milosti i slavi.¹⁹ U skladu s izrečenim, riječ je o slobodnom i osobnom priopćenju Boga Oca, Sina i Duha Svetoga, kojim se ne dokida Božje otajstvo, nego se saopćava kao takvo i k tome je milosni uvjet mogućnosti čovjekove transcendencije, tj. njegove upućenosti na Boga i osposobljenosti za vlastito predanje i neposrednu osobnu spoznaju samoga Boga kao Oca i Sina i Duha Svetoga.

Polazeći od iskustva vlastite stvarnosti i nadilazeći je, čovjek otkriva svoju transcendentalnu upućenost na samoga Boga, koji utemeljuje njegovu transcendenciju. Ljudska narav je u svojoj duhovnosti neograničeno upućena na beskrajnu tajnu. Kad je Bog ljudsku narav kao takvu prihvatio u utjelovljenju kao svoju stvarnost, čovjek je zapravo ostvario onu blizinu i susret za kojom je po svojoj naravi oduvijek težio. Božje samopriopćenje kroz hipostatsku uniju je najradikalnije samopriopćenje Boga čovjeku i istodobno najviši ljudski odgovor na takvo samopriopćenje u smislu traženja i apsolutnog prihvaćanja susreta. Kako bi ovo samopriopćenje učinio apsolutnim, Bog uzima stvarnost Spasitelja na takav način da je on sam u njemu prisutan. Preduvjet ovakve komunikacije jest događaj utjelovljenja, kojim se ostvaruje iskonska čovjekova upućenost na sjedinjenje s Bogom. Jednako tako na temelju hipostatskog sjedinjenja moguće je i Božje samopriopćenje u milosti i slavi.²⁰

¹⁸ Usp. isto, 63.

¹⁹ Usp. Veronika Nela Gašpar, *Božje samopriopćenje*, 99.

²⁰ Usp. Karl-Heinz Weger, *Teologija Karla Rahnera*, 236-237.

Upravo ovo samopriopćenje u milosti odnosi se na čovjeka kao duhovni subjekt, odnosno ne samo na njegovu spoznaju nego i na ljubav, kojom je upućen na savršeno spoznajueg i ljubećeg, odnosno na samoga Boga. Stoga u Isusovu čovještvo Sin izražava svoju istobitnost s Ocem na razini biti i različitost s njime na razini odnosa, a s druge strane istobitnost s čovjekom na razini naravi i različitost od njega na razini božanske biti.²¹ Pri tom se priopćenje Oca, kao bezizvornog izvora unutarbožanskog izlaženja, ali i stvaranja, događa u Sinu i Duhu Svetom, tj. u utjelovljenju i šiljanju Duha, odnosno milosti. Ova su dva otajstva u svojem temelju jedno. Duh Sveti je mogućnost Božja sebe samoga čovjeku neposredno priopćiti i s njim se susresti, i to u povijesnom čovjeku Isusu Kristu i njegovom slobodnom prihvaćanju spasenjske žrtve. Na temelju toga formulira Rahner aksiom: „Ekonomijsko Trojstvo jest imanentno i obrnuto“,²² odnosno Bog koji se priopćuje u svojoj spasenjskoj ekonomiji, jest takav u sebi.

Kad je riječ o odnosu s čovjekom, svaka božanska osoba u milosti ostvaruje sebi svojstven susret s njim. U tom smislu, kad Bog slobodno izgovara svoju Riječ prema van, u Božjem kreativnom činu samopriopćavanja, nastaje ljudskost Isusa kao stvarni simbol vječne Riječi. U njemu je Riječ Božja izražena u ljudskom tijelu i povijesti, a njegova povijest postaje vrhunski trenutak u jedinstvenoj ljudskoj povijesti Božje milosne i konačne ponude sjedinjenja s Božjom stvarnošću.²³ Shodno tome, ako čovjek može otkriti Boga kao trojedinog, onda taj isti Božji apsolutni identitet sa samim sobom ne znači mrtvo i prazno jedinstvo, već sadrži u sebi božanski život koji susrećemo u trojstvu njegove pažnje prema čovjeku.²⁴ Premda Bog i u samom blaženom gledanju ostaje otajstvo, ono za čovjeka predstavlja konačni susret i blaženstvo u Bogu. Stoga s pravom zaključuje Veronika Nela Gašpar: „Čovjek se usuđuje na najsmioniji način nadati, da ovo otajstvo drži ljudski život i određuje ga ne samo kao nositelj beskonačnog kretanja koji uvijek ostaje u konačnom, nego da sama sebe čovjeku daje kao njegovo ispunjenje.“²⁵

²¹ Usp. Ivan Antunović – Elvis Ražov, *Interpretacija povijesti spasenja u teologiji K. Rahnera*, 370. Autori se pozivaju na: Manfred Hauke, *Karl Rahner nella critica di Leo Scheffczyk*, u: *Serafino M. Lanzetta (ur.), Karl Rahner. Un'analisi critica. La figura, l'opera e la ricezione teologica di Karl Rahner (1904-1984)*, Siena, 2009., 267-287, 277.

²² Karl Rahner, *Bemerkungen zum dogmatischen Traktat 'De Trinitate'*, *Schriften zur Theologie*, IV., Einsiedeln 1967., 103-136, ovdje 115.

²³ Usp. Veronika Nela Gašpar, *Božje samopriopćenje*, 103.

²⁴ Usp. Karl Rahner, *Grundkurs des Glaubens*, 142.

²⁵ Usp. Veronika Nela Gašpar, *Božje samopriopćenje*, 101. Autorica se poziva na: Karl Rahner, *Zur Theologie der Menschwerdung*, 139-141.

Ipak, ovakva apsolutna transcendencija, premda se samopriopćuje čovjeku i tako utemeljuje i njegovu transcendentalnost, ni u kom slučaju ne čini čovjeka apsolutnim duhom, kamo doduše teži, budući da je bitno upućen na apsolutno. To ima značiti, kako smo već istaknuli, da je čovjekova egzistencija bitno upućena na Boga i ni u kom slučaju ne dolazi od čovjeka samoga. Jednako tako uvjet čovjekove proslave nije Bog sam kao takav, nego njegovo priopćenje vlastitog otajstva kao bitan moment izlaska u susret čovjeku u milosti u konkretnom vremenu.²⁶ Pri tom je Bog, koji se čovjeku u milosti priopćuje isti onaj koji otvara čovjekovu transcendenciju za susret s Bogom i koji je u konačnici ispunja u blaženom gledanju. Drugim riječima, Bog sam jest spasenje i život čovjeka, isti u sebi kakav je prisutan i u svom spasenjskom susretu poradi čovjeka. Upravo u tom nadnaravnom egzistencijalu očituje se jedinstvo naravi i milosti i istinsko središte čovjekove egzistencije. Nasuprot tome, predstoji nam pokazati kako je pandemija COVID-a 19, kao bitno ljudsko iskustvo, osporila suvremenu globalističku ideju prema kojoj je čovjek sam istaknut kao izvor i cilj vlastite egzistencije.

2. ANTROPOLOŠKO ISKUSTVO PANDEMIJE COVID-A 19

2.1. Pandemijsko iskustvo krhkosti ljudske egzistencije

Svjetska zdravstvena organizacija je, kao posebna organizacija Ujedinjenih naroda, sa sjedištem u Ženevi, primila vijesti o novom virusu 31. prosinca 2019., nakon što su prijavljeni prvi slučajevi „virusne upale pluća“ u Wuhanu, gradu u središnjoj Kini koji broji gotovo 8 milijuna stanovnika. COVID-a 19 je tako predstavljen kao bolest koju uzrokuje novi koronavirus, nazvan SARS-CoV-2.²⁷ Budući da se zaraza ubrzo proširila cijelim svijetom i da je pogođena cijela humana communitas, okarakterizirana je kao pandemija, koja je ušla u svaku kuću globalnog sela i poput iznenadne oluje pogodila zajedničku barku na moru života (usp. Mk 4,35-41). U svijetu je do polovice ožujka 2021. bilo zaraženo više od 118 milijuna ljudi, od čega je s koronom i od korone umrlo više od 2,6 milijuna ljudi,

²⁶ Usp. Bernhard Wenisch, *Zur Theologie Karl Rahners*, 387-388.

²⁷ Usp. World Health Organization, *Corona disease (COVID-19) pandemic*, na: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019> (5. ožujka 2021.).

a u Hrvatskoj je zaraza pogodila više od 240 tisuća ljudi.²⁸ Očito da se čovjek i svijet suočavaju s jednom od najvećih humanitarnih kriza nakon Drugoga svjetskog rata i poraća.

COVID-19 ne uzrokuje samo i isključivo zdravstvenu krizu globalnih razmjera, već pogađa cjelokupno područje ljudskog iskustva: brak i obitelj, demokraciju i obrazovanje, politiku i gospodarstvo, rad i trgovinske usluge, sport, turizam i kulturu, sigurnost općenito i druga područja. Iskustvo koronavirusa utjecalo je na bogate i siromašne, na starije i djecu, na ljude koji žive u gradu kao i na one koji žive u selu, na radnike i na studente..., a prema riječima pape Franje dramatična situacija „naglašava ranjivu prirodu našeg ljudskog stanja, ograničenog kakvo jest privremenošću i prolaznošću“ i podsjeća „da smo zaboravili ili jednostavno odgađali suočiti se s nekim ključnim pitanjima u životu“.²⁹ Imajući na umu da su „radost i nada, žalost i tjeskoba ljudi našeg vremena, osobito siromašnih i svih koji trpe, radost i nada, žalost i tjeskoba također Kristovih učenika, te nema ničega uistinu ljudskoga a da ne bi našlo odjeka u njihovom srcu“,³⁰ čovjek je pozvan u tom i takvom iskustvu prepoznati iskustvo konkretnog vremena u kojem svojom otvorenošću prema transcenciji treba tražiti i susresti se s Božjim samopriopćenjem kako bi utemeljio vlastitu egzistenciju i baštiniio spasenje.

Pandemija COVID-a 19, kao prva kriza globalizacije i globalnog društva, dramatično je promijenila svakodnevni ljudski život, pri čemu se na poseban način razotkrila ranjivost ljudske egzistencije. Samodostatan stil života pokazao se kao potpuno pogrešno iskustvo. Milijuni su zaraženi i fizički pogođeni bolešću, a još je više onih koji pate duhovno, psihološki, ekonomski i politički. Cijelo čovječanstvo je na kušnji, pri čemu bivaju razotkrivene i mnoge druge ranjivosti ljudske obitelji, osobito njezinih najsiromašnijih i starijih članova. Ozbiljno je ugrožen egzistencijalni totalitet pojedinaca i cijelih naroda, a „suvremeni Europljanin, koji se posljednjih desetljeća ‘zaogrnuo plaštem neograničene slobode’ i razvio samodostatan stil života, odjednom se morao suočiti s činjenicom nemoći, potpune nemoći.

²⁸ Usp. Worldometer, *Coronavirus Cases*, na: <https://www.worldometers.info/coronavirus/> (12. ožujka 2021.). Možemo sa sigurnošću reći da su brojke u stvarnosti i veće.

²⁹ Francesco, Prefazione, u: Walter Kasper – George Augustin (ur.), *Comunione e Speranza. Testimoniare la fede al tempo del coronavirus*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2020., 6.

³⁰ Drugi vatikanski koncil, *Pastoralna konstitucija »Gaudium et spes« o Crkvi u suvremenom svijetu*, u: *Dokumenti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 72008., br. 1, (dalje: GS).

Usprkos tehničkoj nadmoći postao je nemoćan pred jednim virusom koji se nezaustavljivo širi!³¹ Štoviše, pandemija je kod mnogih pridonijela propitivanju paradigme surove konzumacije stvoreno-ga, koja, kako ističe papa Benedikt, „počinje tamo gdje nema Boga, tamo gdje je materija postala puki materijal za nas, gdje smo mi sami krajnja mjera, gdje je sve jednostavno naše vlasništvo“.³² Dru-gim riječima, pandemija počinje kad čovjek zanemari svoje transcendentualno iskustvo. Papa Franjo u Pismu svećenicima Rimske biskupije, osim što naglašava da su se promijenile naše uobičajene relacije, ide i dalje, pa ističe da koronavirus „mijenja logiku kojom smo bili navikli razmišljati ili klasificirati stvarnost“.³³ Riječ je zapravo o potpunom odbacivanju čovjekove transcendentalne upućenosti, bez koje, kako smo unaprijed istaknuli, ni čovjek ne postoji kao čovjek. Stoga u procesu pronalaska lijeka za „mali, ali zastrašujući virus“ valja ponovno otkriti iskustvo ljubavi, kako bi došlo do izlje-čenja „velikog virusa društvene nepravde, nejednakih mogućnosti, marginaliziranosti i nedostatka zaštite najslabijih“,³⁴ kako naglašava papa Franjo. Riječ je o nastojanju da stvarnost ljubavi postane ono što uistinu jest - interpretacija i iskustvo transcendentalnoga u vlastitosti konkretnog vremena.

2.2. Interpretacija materijalnoga umjesto transcendentalnoga

Vodeći računa o strukturiranosti ljudskog iskustva u aktualnom trenutku, potrebno je imati na pameti da COVID-19 nije jedina „bolest protiv koje se treba boriti, nego je pandemija iznijela na vidje-lo raširenije bolesti društva. Jedna od njih je iskrivljena vizija osobe,

³¹ Stjepan Baloban, O važnosti ekološke tematike. Obnova odnosa s prirodom zahtijeva obnovu samoga čovjeka, u: *Glas Koncila*, 13-14/2000., dostupno na: <https://www.glas-koncila.hr/prof-dr-stjepan-baloban-o-vaznosti-ekoloske-tematike-obnova-odnosa-s-prirodom-zahtijeva-obnovu-samoga-čovjeka>, (3. ožujka 2021.).

³² Benedikt XVI., *Govor na susretu s klerom biskupije Bressanone* (Incontro del Santo Padre Benedetto XVI con il clero della Diocesi di Bressanone), na: http://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/speeches/2008/august/documents/hf_ben-xvi_spe_20080806_clero-bressanone.html, (5. ožujka 2021.).

³³ Franjo, *Pismo svećenicima Rimske biskupije* (*Lettera del Santo Padre Francesco ai sacerdoti della Diocesi di Roma*), na: http://www.vatican.va/content/francesco/it/letters/2020/documents/papa-francesco_20200531_lettera-sacerdoti.html, (1. ožujka 2021.).

³⁴ Franjo, *Povlašteno opredjeljenje za siromašne i krepost ljubavi. Kateheza na općoj audijenciji* (19. kolovoza 2020.), na: http://www.vatican.va/content/francesco/hr/audiences/2020/documents/papa-francesco_20200819_udienza-generale.html, (20. veljače 2021.).

tj. vizija u kojoj se zanemaruje njezino dostojanstvo i relacijski značaj. Ponekad druge interpretiramo kao predmete koje se upotrijebe i bace, umjesto da se u međusobnoj interakciji otkriva njihova transcendencija. Takav pogled zapravo zasljepljuje i daje zamah individualističkoj i agresivnoj kulturi odbacivanja koja pretvara čovjeka u potrošačko dobro³⁵. Na isto je upozorio i papa Benedikt XVI., govoreći o konzumaciji materijalnog svijeta i krivoj interpretaciji transcendentalnoga, kad je precizno detektirao i objedinio uzroke mnogih suvremenih bolesti, koje u konačnici degradiraju ljudsku egzistenciju i samim tim njegovu transcendenciju. Radi se o grijehu dominacije i želje za posjedovanjem, pri čemu se ne preza ustati protiv sklada stvaranja i ljudskog dostojanstva. „Homo sapiens“ postaje „homo oeconomicus“³⁶, pravi individualist i despot, neobuzdani pohlepnik i potrošač.

U istom kontekstu pandemija COVID-a 19 otkrila je i mnogobrojne poteškoće društvenih ograničenja, koje su ugrozile transcendentelni identitet čovjeka kao osobe. Riječ je ponajprije o iskustvu usamljenosti, izolacije i potpune odijeljenosti, čime su na poseban način još više pogođene starije osobe, ali i mladi, što je u direktnoj suprotnosti s čovjekovom iskonskom dimenzijom društvenosti, odnosno njegovim identitetom transcendentalne upućenosti i slike bezgraničnog *communija* Presvetog Trojstva.³⁷ Tjeskoba, strah i osjećaj nezaštićenosti zbog nesigurnosti i gubitka posla stoje u suprotnosti s čovjekovom ulogom Božjeg predstavnika u ovom svijetu i onoga kojemu je povjerena uloga upravljanja, kraljevanja i vladanja nad svijetom, kako bi na taj način ne više imao, nego više bio čovjek.³⁸ Ista ekonomska nesigurnost dovodi do nasilja i iscrpljeno-

³⁵ Franjo, *Vjera i ljudsko dostojanstvo. Kateheza na općoj audijenciji* (12. kolovoza 2020.), na: http://www.vatican.va/content/francesco/hr/audiences/2020/documents/papa-francesco_20200812_udienza-generale.html (10. ožujka 2021.).

³⁶ Benedikt XVI., *Govor na susretu s klerom biskupije Bressanone*.

³⁷ O pojmu *communio* vidi: Gisbert Greshake, *Kratki uvod u vjeru Trojedinoga Boga*, Zagreb, 2007., 26-27: „Ovaj latinski izraz ne smije se bez daljnega prevesti statičnim izrazom (postojano) 'zajedništvo': *communio* je utoliko više događanje, proces u kojemu različite jedinice, tako što se međusobno dopunjuju u suzajedništvu života, upravo u svojoj različitosti postižu jedinstvo. *Communio* je, dakle, određeno jedinstvo koje svoju raznolikost, naime svoju mnoštvenost, ne posjeduje izvan sebe, nego u sebi: jedinstvo *communija* upravo je ono jedinstvo koje podrazumijeva komunikaciju nepromjenjivih i raznolikih 'mnogih'. *Communio* je suodnos identiteta i diferencijacije: različitost usmjerena na jedinstvo koje postoji upravo u međusobnom suodnosu mnogih.“

³⁸ Usp. Ivan Pavao II., *Redemptor hominis - Otkupitelj čovjeka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1980., br. 16.

sti u odnosima unutar braka i obitelji, ali i do sve veće razlike između bogatih i siromašnih, kao i između privilegiranih i zapostavljenih. Sve to ukazuje na činjenicu da je cijelo čovječanstvo ranjeno, budući da je pandemija, kako reče papa Franjo, „srušila klimave stupove svjetskog gospodarskog modela sagrađenog na idolatriji novca i dominaciji bogatih i moćnih“.³⁹ Sve se to događa u kontekstu stalne potražnje za rastom i beskrajnim ciklusom proizvodnje i potrošnje, koji je već ranije iscrpio ne samo prirodni svijet nego i dostojanstvo čovjeka, da u ljubavi i slobodi živi dijalošku napetost između naravnoga i nadnaravnoga, što je, kako smo vidjeli, osobito naglasio Karl Rahner. Stoga, pandemija COVID-a 19 ni u kom slučaju nije samo zdravstveno iskustvo, nego još više iskustvo ekološke, društveno-ekonomske i osobne krize čovječstva, koja zanemaruje čovjekovu transcendentalnu interpretaciju milosti u konkretnom vremenu.

3. SMJERNICE SKRBI ZA ČOVJEKOVO TRANSCENDENTALNO ISKUSTVO U KONTEKSTU PANDEMIJE

3.1. Iskustvo bratstva kao transcendentalni element čovječnosti

Aktualno iskustvo krize inzistira na žurnim odgovorima i cjelovitom pristupu na svim razinama – lokalnim, nacionalnim i međunarodnim, kako bi čovjek i u ovakvim stvarnostima mogao ostvariti svoj transcendentalni identitet. Potrebno je ponovno uspostaviti harmoniju odnosa kao temeljno ljudsko transcendentalno iskustvo, preuzimajući odgovornost za druge u kontekstu općeg bratstva.⁴⁰

Pandemija COVID-a 19, koliko god bila krizno iskustvo, zahtijeva čitanje znakova vremena, „proročko djelovanje“ i hrabre odluke. Ponajprije, krhkost ljudske egzistencije poziva na novo otkrivanje Evanđelja vjere, nade i ljubavi, budući da je čovjek kako smo vidjeli »kristologija koja traži«. To je jedini način kojim se mogu „ozdraviti u korijenu nepravedne strukture i destruktivni postupci koji nas

³⁹ Franjo, *Poruka sudionicima godišnjeg European House-Ambrosetti Workshopa (Messaggio del Santo Padre Francesco ai partecipanti al Forum di "European House – Ambrosetti")*, na: http://www.vatican.va/content/francesco/it/messages/pont-messages/2020/documents/papa-francesco_20200827_messaggio-europeanhouseambrosetti.html, (1. ožujka 2021.).

⁴⁰ Temi bratstva i socijalnog prijateljstva posvećena je enciklika pape Franje *Fratelli tutti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2020., (dalje: *FT*). To je i središnja tema i *Deklaracije o ljudskom bratstvu za mir u svijetu i zajednički suživot*, koju su 2019. u Abu Dhabiju potpisali papa Franjo i veliki imam Al-Tayyib.

odvajaju jedne od drugih, predstavljajući prijetnju ljudskoj obitelji i našem planetu“, kako uči papa Franjo.⁴¹ Evanđelje poziva nastaviti Kristovo „djelo liječenja i spašavanja“⁴² u tri ključna transcendentna iskustva ljudske egzistencije: osobnom, društvenom i duhovnom. Crkva to čini ponajprije po slavlju sakramenata. Premda nije riječ o medicinskom ili epidemiološkom sprječavanju ili liječenju pandemije, nastojanjem oko izgradnje civilizacije ljubavi po socijalnim načelima Crkve daje se iskustveni okvir osobnog i zajedničkog izlaska iz krize. Riječ je zapravo o inzistiranju na čovjekovom iskustvu transcencije, njegovom očovječenju i društvenoj orijentiranosti. „Socio-okolišna kriza“⁴³ podrazumijeva nastojanje i procese koji će istovremeno gledati zaštititi prirodu i dati pravi oblik društveno-političkim procesima, osobito ekonomiji; koji će žurno raditi na učvršćivanju ljudskog dostojanstva onih ljudi čije je osobno dostojanstvo značajno narušeno, a to su siromašni, odbačeni i isključeni. Samo se tako kriza može pretvoriti u transcendentalnu „prigodu“, i to u odnosu prema sebi, prema drugima, prema društvu, prema svemiru i prema Bogu.

Unaprijed smo pokazali kako odnos i susret svakog čovjeka s Bogom predstavlja spasenje i život. Kao što iskustvo pandemije pokazuje izloženost svakog čovjeka opasnosti zaraze, jednako je tako potrebno izgrađivati svijest o nepovredivosti ljudskog dostojanstva u svakoj osobi, bez obzira na rasu, religiju, jezik ili položaj. A to je nemoguće bez transcendentnog poimanja čak i ovog kriznog iskustva. Središnjost ljudske osobe naglašava i komisija Hrvatske biskupske konferencije *Iustitia et pax*, kad kaže da kod brige za ljudsku obitelj tijekom pandemije COVID-a 19 „u središtu mora uvijek biti poštovanje života i dostojanstva svake ljudske osobe, a osobito bratska ljubav i solidarnost prema najranjivijima i najugroženijima u našem društvu“⁴⁴. Upravo obnovljena svijest o dostojanstvu svakog ljudskog bića stvorit će transcendentalno iskustvo na društvenom, političkom i ekonomskom području u kojem će se ostvarivati dijaloški odnos naravne i nadnaravne stvarnosti, a upravo to, kako

⁴¹ Usp. Franjo, *Kateheza na općoj audijenciji* (5. kolovoza 2020.), na: http://www.vatican.va/content/francesco/hr/audiences/2020/documents/papa-francesco_20200805_udienza-generale.html, (20. veljače 2021.).

⁴² Hrvatska biskupska konferencija, *Katekizam Katoličke Crkve*, Glas Koncila, Zagreb, 2016., br. 1421.

⁴³ Franjo, *Enciklika o brizi za zajednički dom. Laudato si'* (24. svibnja 2015.), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2015., br. 139, (dalje: LS).

⁴⁴ Komisija HBK *Iustitia et pax*, *Pandemija bolesti Covid-19: ispit solidarnosti i bratstva* (17. rujna 2020.), na: <https://hbk.hr/pandemija-bolesti-covid-19-ispit-solidarnosti-i-bratstva/> (15. veljače 2021.).

smo unaprijed istaknuli, Rahner definira kao milost. Vidjeti u braći i sestrama, kao i u svemu stvorenome, dar koji Bog Otac daruje iz ljubavi, znači biti potaknut na ponašanje koje odiše odgovornošću, solidarnošću, pravednošću, suosjećanjem, snagom i razboritošću te međusobnim dijeljenjem i pomoću. To je put kojim se odgovara na izazove pandemije društvene nepravde, marginaliziranosti, nedostatka zaštite najslabijih, nejednakih mogućnosti i srozavanja okoliša. Drugim riječima, to je put od svakodnevnog vlastitog iskustva prema transcendentalnom. Jasno da se na tom putu ne smije isključiti znanost i tehnologiju, koje su važne sastavnice obraćenja na putu prema „integralnoj ekologiji“.⁴⁵ Ona u sebi uključuje brigu za cijelo stvorenje i omogućuje suočiti se s izazovima transcendentalnog života i budućnosti.

3.2. Iskustvo transcendentalnosti kontemplacije, suosjećanja, odgovornosti i solidarnosti

Kako smo pokazali, apsolutna transcendencija se samopriopćuje čovjeku i tako utemeljuje i njegovu vlastitu transcendentalnost, budući da je čovjek kao biće bitno upućen na apsolutno. Čovjekova egzistencija i njegova proslava ni u kom slučaju ne dolazi od njega samoga, nego od susreta s Bogom, koji je sam u sebi *communio*. Bog sam jest spasenje i život čovjeka. U tom nadnaravnom egzistencijalu očituje se jedinstvo naravi i milosti i istinsko središte čovjekove egzistencije. Stoga davanje bitnih smjernica skrbi za čovjekovo transcendentalno iskustvo u vremenu pandemije zapravo znači imati u vidu cjelokupno ljudsko iskustvo, njegovo postojanje i konačno spasenje. Razmišljajući o tome, poslužiti ćemo se analizom pape Franje, koji upućuje na promišljanje iskustva transcendentalnosti pojmova kontemplacija, suosjećanje, odgovornost i solidarnost.

Papa Franjo ističe da je potrebno kontemplirati ljepotu svega onoga što nam je iz ljubavi povjerio Stvoritelj. Bez kontemplacije stvorenog i darovanog svijeta čovjek upada u opasni antropocentrizam, koji gleda zadovoljiti isključivo i samo svoj „ja“. Takvi ljudi nisu odgovorni upravitelji dobara, već se postavljaju gospodarima prirode i ljudi oko sebe. Očita je povezanost kontemplacije prirode s kontemplacijom osoba, jer tko ne može i ne zna kontemplirati stvoreni svijet, zasigurno neće znati kontemplirati osobe u njihovu bogatstvu. Iz toga se lako rađa izrabljivanje prirode, a potom i osoba,

⁴⁵ Papa Franjo u više svojih dokumenata upućuje na brigu za braću i zajednički dom: u enciklikama *Laudato si'* i *Fratelli tutti* te u apostolskim pobudnicama *Evangelii Gaudium*, *Gaudete et Exsultate* i *Querida Amazonia*.

naših bližnjih, braće i sestara. Dakle, čovjek koji stekne kontemplativno iskustvo, transcendentalno zaključuje da nije kakva monada, da na svijetu nije sam i bez smisla, već otkriva samoga sebe kao Božje ljubljeno stvorenje.⁴⁶

Prvi plod kontemplacije jest iskustvo suosjećanja. Usvajanje Božjeg pogleda na svijet najbolji je pokazatelj stupnja suosjećajnosti i uopće njezine prisutnosti u srcima ljudi. Latinska riječ za suosjećanje glasi *compassio*, što doslovno znači *su-patiti*. Čovjek koji *su-pati*, u drugima prepoznaje braću i sestre, duhovna i osjećajna bića, koja su svjesna svoje slobode. Poznat primjer suosjećanja nalazimo u Prisposobi o Samarijancu (Lk 10,30-37). „Božji profesionalci“ su zaobišli čovjeka u životnoj potrebi, a pripadnik poganskog naroda, izdajica vjere i morala zaustavlja se i pruža pomoć čovjeku kojeg i ne poznaje. Suosjećanje koje je djelatno i koje ide dalje od pukog promatranja stvarnosti na TV programima ili ostavljanja komentara na društvenim mrežama, najbolje je transcendentalno cjepivo protiv pandemije bezosjećajnosti.⁴⁷

Iskustva kontemplacije i suosjećanja preduvjeti su da bi čovjek u vremenu pandemije COVID-a 19 preuzeo svoj dio odgovornosti, ne samo kao pojedinac, već i kao član jedne obitelji, sela ili grada, društva i Crkve. Članovi društva i Crkve koji su bolje integrirali iskustva kontemplacije i suosjećanja u vlastitu egzistenciju, redovito pokazuju viši stupanj iskustva odgovornosti za opće dobro, pa i u vremenu kriza koje pogađaju čovječanstvo. Odgovornost je prihvatiti da je Bog stvorio sve ljude i da smo svi sinovi i kćeri istoga Oca. Iz iskustva odgovornosti transcendentalno se otkriva obdarenost jednakim dostojanstvom, koje ne treba posebno zaslužiti ili nadoplatiti, nego ga nebeski Otac svima milosno daruje. Odgovornost jednih za druge zapravo je transcendentalna interpretacija egzistencijalne upućenosti svih na ljubav svoga Stvoritelja. Na svoj način, riječ je o izazovu za svakog čovjeka biti lice i instrument Božje ljubavi u svijetu, braniti ljudsko dostojanstvo svakog. Svijet je potreban Samarijanaca, punih kreativne i operativne ljubavi; onih koji će uprljati svoje ruke pomažući drugima; onih koji će uvijek ići svojem bližnjem. Svaki osobni izbor ima odgovarajući utjecaj na život drugog čovjeka, bio on blizu ili na drugom kraju svijeta, koji je globalizirano selo. Etika za budućnost inzistira da djelatno iskustvo svakog čovjeka bude takvo da učinci njegova djelovanja nikada ne dovedu u pitanje opstojnost

⁴⁶ Usp. Franjo, *Briga za zajednički dom i kontemplativni stav* (16. rujna 2020.), na: http://www.vatican.va/content/francesco/hr/audiences/2020/documents/papa-francesco_20200916_udienza-generale.html, (10. veljače 2021.).

⁴⁷ Usp. *FT*, br. 78-83.

života na Zemlji. To pak traži obraćenje srdaca i pameti. U tom smislu jasan je poziv pape Franje da poradimo na obraćenju našega smisla za odgovornost, osobito pred ranjivošću pojedinaca i skupina kojima su ugroženi zdravlje, život i dostojanstvo.⁴⁸

Iz iskustva odgovornosti proizlazi iskustvo solidarnosti. Pandemija uzrokovana koronavirusom otvorila je nove oblike suradnje i zajedništva jednog te istog svijeta i globalnog društva. Riječ je o povezanosti jednih s drugima i međuovisnosti. Ipak, činjenica je da međuovisnost nije uvijek i svagdje u znaku solidarnosti, budući da se na putu od međuovisnosti do solidarnosti često ispriječe razni egoizmi, bilo da se radi o pojedincima, o cijelim narodima ili, pak, o interesnim skupinama i lobijima. Nisu rijetkost „grešne strukture“ koje guše istinske ljudske i solidarne procese rasta i razvoj globalne kulture solidarnosti, a samim tim transcendentalnu upućenost. Papa Franjo naglašava da izlazak iz globalne krize znači mijenjanje. Do prave promjene može doći „ako u tome sudjeluju svi, svi oni koji čine narod. Sva zanimanja, svi. I svi zajedno, svi u zajedništvu. Ako to ne budu činili svi, rezultat će biti negativan. A prave solidarnosti“, nastavlja Papa, „nema bez društvenog sudjelovanja, bez doprinosa posredničkih tijela: obitelji, udruženja, zadruga, malih poduzeća, izraza civilnog društva. Svi trebaju dati svoj obol.“⁴⁹ Europa je pozvana da na temelju Schumanove deklaracije iz 1950. godine cijelom svijetu bude obrazac solidarnosti.⁵⁰ Pri tom je neophodno u središte postaviti ljudsku osobu, bilo da se radi o obrazovanju, o zdravlju, o socijalnim politikama ili o ekonomiji. Ovo je vrijeme međunarodne solidarnosti u dijeljenju dobara, koja tako postaje interpretacija transcendentalne ljubavi u vlastitosti konkretnog pandemijskog vremena. Osim toga, biti solidaran među državama znači priznati i drugim narodima da su pozvani na gozbu života u kući istoga Gospodina i istoga Oca (usp. Post 1,26-27). Solidarnost znači odgovornost prema drugome koji je u potrebi, te je jedini ispravan odgovor pred dostojanstvom drugog čovjeka. Njome ljudska osoba transcendentalno raste, biva zrelija i napreduje u svetosti što više izlazi iz sebe same da bi živjela u zajedništvu s Bogom, s drugima i sa svim

⁴⁸ Usp. Franjo, Pismo *Humana communitas* (6. siječnja 2019.), na: http://www.vatican.va/content/francesco/it/letters/2019/documents/papa-francesco_20190106_lettera-accademia-vita.html, (20. veljače 2021.).

⁴⁹ Franjo, *Supsidijarnost i krepost nade. Kateheza na općoj audijenciji* (23. rujna 2019.), na: http://www.vatican.va/content/francesco/hr/audiences/2020/documents/papa-francesco_20200923_udienza-generale.html, (20. veljače 2021.).

⁵⁰ Usp. Europska unija, *Schumanova deklaracija* (9. svibnja 1950.), na: https://europa.eu/european-union/about-eu/symbols/europe-day/schuman-declaration_hr, (10. veljače 2021.).

stvorenjem. Sveopća generacijska i međugeneracijska povezanost i solidarnost tako predstavljaju antropološko iskustvo koje se transcendentno susreće sa svojim egzistencijalnim izvorom i otajstvom Presvetog Trojstva.

ZAKLJUČAK

Razmišljajući o transcendentnom iskustvu skrbi za samoga sebe u vrijeme pandemije COVID-a 19, a na temelju Rahnerovog transcendentnog iskustva i otkrića Božjeg samopriopćenja, zaključiti je da i vlastitost vremena koje je obilježeno pandemijom predstavlja bitno ljudsko iskustvo, koje otvara prilike i mogućnosti za transcendentno traganje, susret i dijalog sa svojim Bogom. Pri tome čovjek ostvaruje svoju transcendentnu upućenost, pozvan je nadići sve zapreke globalističkog i materijaliziranog svijeta te tako skrbiti za samoga sebe i živjeti. Sasvim je sigurno da čovjek mora živjeti kao čuvar Božjeg djela, upoznajući, razlučujući, kritički promišljajući i odgovorno djelujući, budući da mu je svijet od Boga darovan kao stvarnost da u njemu iskusi dijalošku napetost između naravi i nadnaravi. Uništavajući svijet, čovjek zapravo uništava sebe. Stoga je i pandemija COVID-a 19 iskustvo koje poziva na duhovnu obnovu, koja će značiti veću upućenost na Boga, otkrivajući tako i toliko potrebno zajedništvo i sa stvorenim svijetom. Takvo jednostavno iskustvo transcendentno upućuje čovjeka prema nadi i univerzalnim kršćanskim vrijednostima, koje ne samo da mogu dati dragocjeni doprinos sveopćoj obnovi, nego i otkriti čovjekovu transcendentnu upućenost, dostojanstvo i identitet. Ta nova vizija mora biti utemeljena na jedinstvu ljudske obitelji, kao i na moralnim vrednotama koje su zajedničke svim ljudskim bićima, osobito na kontemplaciji, suosjećanju, odgovornosti i solidarnosti. Novi odnos sa svijetom ne samo da će izliječiti rane u srcima ljudi, obitelji, gradova i naroda, i svega stvorenja, nego će postati još jasnija interpretacija transcendentne stvarnosti i istine. Upravo iz tog razloga s pravom zaključuje Vijeće HBK-a za nauk vjere da će se Crkva „i dalje nastaviti angažirati u vjerskom i intelektualnom, znanstvenom i djelatnom pogledu, za stručno proučavanje i praktično svjedočenje ljubavi prema bližnjemu, posebno prema bolesnima, slabima, ranjivima“,⁵¹ kako bi započelo novo vrijeme ozdravljenja, vraćanja dostojanstva svakoj osobi, vrijeme susreta, pravde i ljubavi.

⁵¹ Vijeće HBK-a za nauk vjere, *Zaključci o vremenu pandemije Covid-19* (25. lipnja 2020.), na: <https://hbk.hr/vijece-hbk-za-nauk-vjere-o-vremenu-pandemije-covid-19>, (13. ožujka 2021.).

Zalaganje za takve kršćanske kvalitete predstavlja ljudsko iskustvo u kojem se otkriva čovjekova transcendentalna upućenost i uvijek suvremeni imperativ skrbi za samoga sebe.

TRANSCENDENTAL EXPERIENCE OF SELF-CARE IN THE CONTEXT OF THE COVID-19 PANDEMIC

Summary

The meaning of existence of a human being as a person is to share in freedom and love. It has to do with the relationships among people, and human being experiences them in the vicinity and encounters with other people. Although the human being is an image of God as a person, the existence of divine persons is at a different height than the existence of human beings. Therefore, it is existentially important that the encounter with true love and freedom is realized on a human level and in the space of living. In this sense, Karl Rahner speaks of man's own experience of transcendental surpassing and encounter within God's self-communication. Human being is a being who in the embodied Logos, Jesus of Nazareth, can encounter what he seeks through personal transcendence. Therefore, the realization of one's own existence can be achieved only in the encounter with a truly self-communicating Love, which finds its origin in the witnessing existence of human family.

The COVID-19 pandemic, as an experience of exceptional restriction of freedoms, and isolation and loneliness of global society, represents a dramatic experience of the vulnerability of human existence, and as such essentially points to the transcendental dimension of the human being. The experience of the revealed dangerous anthropocentrism, which seeks to satisfy exclusively and only its own "self", stands in opposition to the inalienable dignity of every person and its transcendental experience of communion. That is why only in the process of transcendental surpassing of this kind of marginal experience, through contemplation, compassion, responsibility and solidarity, and the associated discovery of God's self-communicating love, can a new time of healing, encounter, justice and common good begin, i.e. the time of returning the transcendental dignity to every person.

Key words: Karl Rahner, self-communication, experience, transcendence, dignity, pandemic.